

Петренко Дмитро Сергійович
Студент групи Ф-91
Кіровоградський кібернетико-технічний коледж
+380958148228

Інтеграція України у сучасну економічну систему

Дослідження теоретичних основ глобальних інтеграційних процесів показали, що єдиної теорії, яка б охоплювала різні сторони економічної інтеграції і єдиного визначення цього поняття не існує. Міжнародна економічна інтеграція, у цілому, розглядається, як процес зближення, переплетення, зростання національних економік і формування цілісного регіонального (міжнародного) господарського комплексу, що приймає форму міждержавних угод і який узгоджено регулюється міждержавними органами.

Поряд із загальновідомими передумовами і факторами інтеграції до рушійних сил міжнародної економічної інтеграції належать: технології, політичний суверенітет, відкритість економіки, міжнародні інституції.

Глобалізація виступає основним проявом міжнародної економічної інтеграції, яка характеризується процесами зростання економічної відкритості країн, розвитку процесів транснаціоналізації, лібералізації національних економічних режимів, розвитку і трансформації світової фінансової системи, формуванням всесвітньої інформаційної мережі. Як стан економічна глобалізація визначає розвиток національної економічної системи, незалежно від дій того чи іншого уряду.

Одними з найважливіших процесів економічної інтеграції України у світову економічну систему є переговори про створення глибокої та всебічної зони вільної торгівлі (ГВЗВТ — DCFTA) з Європейським Союзом та інтеграція України до Митного Союзу.

Переговори про інтеграцію України до внутрішнього ринку Європейського Союзу почалися у 2008 році.

Сторони підтримали завдання відкриття своїх ринків, а також створення сучасного, прозорого та передбачуваного середовища для споживачів, інвесторів та бізнесменів з обох сторін.

На що саме Україна може сподіватися, створюючи глибоку та всебічну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ –DCFTA):

Істотні економічні здобутки: передбачуване правове та інституційне середовище, зніційоване та посилене глибокою та всебічною зоною вільної торгівлі, істотно підвищить привабливість України як економічного партнера. Воно

сприятиме налагодженню контактів між бізнесовими гравцями та спонукатиме до зростання закордонних та українських інвестицій, вкрай потрібних для реструктурування та модернізації української економіки. За оцінками незалежних консультантів, ГВЗВТ з ЄС може принести істотні переваги для України. Повне усунення торгівельних бар'єрів між ЄС та Україною, а також ефективніші ринки капіталу та ліпша якість інституцій в Україні можуть із часом подвоїти експорт з України до ЄС.

Потужніше зовнішнє закріплення процесу реформ: Україна має у майбутньому продовжувати реформи на шляху до повноцінної ринкової економіки, для того, щоб забезпечити стійке економічне зростання та нові можливості для усіх економічних гравців.

Відкриття ринків – виклики, але й можливості: взаємне та поступове зняття бар'єрів у доступі до ринків, засноване на програмі створення ГВЗВТ, може бути викликом для певних галузей в Україні, якщо вони не використають можливі перехідні періоди для необхідної адаптації. Водночас лібералізація імпорту з боку України може надати її компаніям ліпший доступ до постачання ресурсів, товарів та обладнання, що потрібні для їхньої роботи, в такий спосіб сприяючи модернізації процесу виробництва. З точки зору експорту, українські виробники та експортери отримають вільний доступ до ринку ЄС, що об'єднує понад 500 мільйонів споживачів із високим рівнем доходів, - споживачів майже всіх товарів, які перебувають у торгівельних потоках між Україною та ЄС.

Спонування до інвестицій в Україну: аби повернутися на шлях до стабільного економічного зростання і міцно на ньому закріпитися, Україна має підвищити обсяги внутрішніх та закордонних інвестицій, що надасть їй змогу тісніше інтегруватися до міжнародних ринків та ланцюгів постачання, а також реструктурувати та модернізувати свою економіку. Однак без поступу у впровадженні інституційних реформ Україна може втратити шанс скористатися своїми вирішальними порівняльними перевагами. ГВЗВТ допоможе створити сприятливий бізнесовий клімат та привабити інвесторів. Вона здійснить це завдяки позитивному впливові на процес усунення чи спрощення надто ускладнених, непередбачуваних та часто неякісно виконуваних норм, що регулюють бізнесовий сектор.

Переваги для українських споживачів: поступове усунення наявних митних тарифів та нормативно-правових бар'єрів підвищить розмаїття та якість продуктів та послуг, доступних для споживачів. Окрім цього, конкурентний тиск, що його породжуватиме лібералізація доступу до ринків, спонукатиме до спеціалізації, в такий спосіб знижуючи вартість виробництва та стимулюючи інновації. Ліпша якість товарів покращує загальні

стандарти життя. Як наслідок, ГВЗВТ принесе істотні переваги для добробуту громадян України.

Вплив на доходну частину державного бюджету: нині доходи від митних тарифів складають 4,4% державного бюджету України. Досвід свідчить, що короткострокова втрата через усунення митних тарифів, яке передбачене створенням ГВЗВТ, буде більше ніж компенсована за рахунок зростання нових доходів держави. Йдеться про доходи від непрямих податків, що їх сплачують компанії, які використовують нові ринкові можливості, та від загального імпульсу, що його отримає економіка. Бюджетні витрати на правові та інституційні реформи в ділянках, пов'язаних із торгівлею, нині користуються, чи користуватимуться, підтримкою з боку Європейського Союзу чи коштів міжнародних фінансових інституцій (МФІ). Загальний обсяг технічної допомоги Україні з боку ЄС протягом 2011-2013 років досягне близько 552 мільйонів євро.

Переваги для всіх, що їх принесе зона вільної торгівлі: у 2009 році Україна була 24-м за величиною торговельним партнером ЄС. Європейський Союз є для України, натомість, найбільшим торговельним партнером (див. таблицю нижче). На ЄС припадає третина українського експорту, тимчасом як в Україну прямує тільки 1% усього експорту з ЄС. Ця асиметрія торговельних відносин, а також той факт, що середній рівень тарифів у ЄС є нині вищим, ніж в Україні, означає, що після набуття чинності ГВЗВТ та завершення процесу лібералізації торгівлі Україна може очікувати на отримання істотних економічних переваг у середньостроковій та догостроковій перспективі. Україна може потребувати часу, приміром, для наближення до норм безпечності товарів та стандартів якості, поширених у ЄС. Однак, зрештою, швидкість правових та інституційних реформ у цій ділянці та паралельні зміни у виробничих галузях і визначатимуть те, коли саме українські економічні гравці зможуть здобути переваги, що їх пропонує ГВЗВТ. У рамках переговорного процесу Україна має цілковите право зазначити, скільки часу вона потребуватиме для здійснення цих та інших реформ. Запропонована угода про вільну торгівлю може йти настільки далеко, наскільки Україна сама цього прагне, та може бути адаптована до легітимних інтересів та стримувальних факторів України. Політична стабільність та стабільний і гармонійний розвиток української економіки мають велику важливість для ЄС. Саме тому ЄС запропонував українській владі цю Угоду про асоціацію, зокрема її частину щодо створення глибокої та всебічної зони вільної торгівлі – як інструмент, що забезпечує потужну підтримку внутрішнім реформам в Україні.

Україна вільна укласти будь-які інші угоди про вільну торгівлю відповідно до своїх економічних пріоритетів. Однак, за логікою, ці угоди не мають загрожувати зобов'язанням, взятих в рамках створення ГВЗВТ. Треба належним чином взяти до уваги той факт, що Україні буде складно вести перемовини про зону вільної торгівлі з ЄС, якщо вона приєднуватиметься до митного союзу (МС) із іншими країнами, які не мають із ЄС лібералізованого торговельного режиму і які застосовують спільний митний тариф до імпорту з країн, що не входять до цього митного союзу.

Що ГВЗВТ додасть до нинішнього доступу товарів до ринку ЄС? Нині Україна користується перевагою односторонніх торговельних поступок з боку ЄС за допомогою так званої Генеральної системи преференцій (ГСП). Порівняно з ГВЗВТ, ця система надає досить обмежені переваги. В рамках ГСП лише близько половини експортованих товарів користуються безтарифним доступом до ринку ЄС. На деякі товари, що мають особливу важливість для України (сталь, текстильні вироби та одяг, добрива) і досі діють тарифні мита, хоча й дещо знижені. Щойно Глибока та всебічна зона вільної торгівлі замінить Генеральну систему преференцій, тарифи буде усунено щодо майже всіх товарів; крім того, сторони знижуватимуть нормативно-правові перепони. Це буде головним поліпшенням порівняно з нинішнім режимом ГСП, що має односторонній та тимчасовий характер, а також недоступний для модифікації в рамках переговорного процесу.

2008 року Україна приєдналася до великої родини з понад 150 країн світу, вступивши до Світової організації торгівлі (СОТ). Це означає, що Україна має обов'язок дотримуватися принципів та правил, які включені до угод в рамках СОТ. Україна погодилася знизити імпортні тарифи на товари та зменшити бар'єри на імпорт послуг, отримавши натомість недискримінаційний доступ до ринків держав-учасниць СОТ. ЄС, найбільший інтегрований ринок світу, є сусідом України та водночас її найбільшим торговельним та економічним партнером. Ця ситуація спонукає до преференційних торговельних стосунків, заснованих на амбіційному комплексі договірних норм, які мають бути включені до ГВЗВТ. Окрім цього, обидві сторони можуть погодитися на домовленості щодо інших питань, які не покриваються сферами дії норм СОТ (наприклад, щодо інвестицій чи нормативно-правового зближення), але важливі для зміцнення економічних відносин між ними. ЄС та Україна вирішили використати ГВЗВТ у ролі інструмента, що надає їм можливість збільшити здобутки від двосторонньої торгівлі та інвестиційних потоків, а також наблизити Україну до внутрішнього ринку ЄС.

Двостороння торгівля між Україною та ЄС

Таблиця, яку наведено нижче, засвідчує асиметрію двосторонніх торговельних потоків між ЄС та Україною. ЄС є провідним торговельним партнером України. Таблиця також засвідчує вплив економічної кризи 2009 року на двосторонні торговельні потоки. І експорт до України, і експорт з України впали під час кризи майже вдвічі.

Таблиця 1.
Двостороння торгівля між Україною та ЄС

Торговельний партнер	Млрд. євро (частка)	Місце в торговельних потоках	Млрд. євро (частка)	Місце в торговельних потоках
Україна і Європейський Союз	До кризи		Після кризи	
Загальні обсяги торгівлі з Україною	40 (1,4%)	16	22(0,9%)	24
Імпорт з України	15(0,9%)	23	8 (0,7)	29
Експорт до України	25(1,9)	14	14 (1,3)	20

Другий інтеграційний процес — це інтеграція України до Митного Союзу

Росія категорично наполягає на митному союзі („повноцінна зона вільної торгівлі буде можливою тільки в рамках митного союзу”). Казахстан, вже перебувають у митному союзі з Росією.

Рік тому позиція України була настільки ж чіткою, як і російська: Україна готова на участь тільки в зоні вільної торгівлі (ЗВТ), але в жодному випадку не в митному союзі (МС). На зустрічі глав держав – учасниць ЄСП в Астані 15 вересня 2004 року було ухвалено рішення про першочергове створення ЗВТ. До 1 липня 2005 року необхідний пакет документів має бути готовим до підписання. Однак уже тоді представники України не виключали можливості формування МС одразу після ЗВТ.

Очевидно, вибір оптимального для України інтеграційного рішення в ЄСП є непростим, неоднозначним: потрібно врахувати цілу низку внутрішніх і зовнішніх факторів. Оскільки це питання зберігає актуальність, його цікаво розглянути з урахуванням світового досвіду та зовнішньоекономічних інтересів України.

Єдиний економічний простір (ЄСП) – організація, членами

якої мають бути чотири держави. Незважаючи на це, дискусія, що розгорнулася в Україні навколо участі в інтеграційному об'єднанні, сфокусувалася на відносинах з Росією. Тому існує думка, що ЄЕП – це спосіб розбудови відносин України та Росії. Виходячи з цього, розглянемо, чим мотивувалося підписання Президентом України документів про заснування ЄЕП.

Участь України в ЄЕП пояснюється, напевно, її прагненням поглибити співробітництво на пострадянському просторі. Ця взаємодія насамперед має набути форми повномасштабної зони вільної торгівлі без вилучень і обмежень. ЗВТ спрямована на досягнення таких цілей України:

- скасування російського експортного мита і ПДВ на нафту й газ;
- реалізація російських енергоносіїв Україні за внутрішньоросійськими цінами;
- створення „єдиного енергетичного простору”, що передбачає формування стратегічних енергетичних запасів країн-учасниць;
- отримання повнішого доступу на російський ринок через скасування торговельних бар'єрів;
- скасування російських антидемпінгових заходів щодо українських товарів, імпорتنих квот на металопродукцію та деякі інші товарні групи;
- зростання взаємної торгівлі країн – учасниць Угоди;
- забезпечення вільного руху робочої сили між державами, скасування процедури реєстрації тощо.

Іншими словами, дві головні теми ЗВТ – це енергетика і російські квоти на українську продукцію. Хоча практично одразу стало зрозуміло, що Росія не піде на реалізацію газу й нафти Україні за внутрішніми цінами, й це питання відпало. За деякими іншими з перелічених позицій певних результатів уже вдалося добитися.

Що стосується причин, через які Україна збирається зупинитися на ЗВТ і не брати участь у МС, то основними з них є:

- збереження курсу на євроінтеграцію;
- проблеми із вступом до СОТ, якщо буде оголошено про створення митного союзу ЄЕП;
- митний союз передбачає створення наднаціонального регулюючого органу, що суперечить Конституції України.

Показово й те, що Україна, чітко висловивши свою позицію на переговорах, не зафіксувала її юридично. Не вдаючись у подробиці ратифікації Угоди щодо ЄЕП у Верховній Раді 20 квітня 2004 року, відзначимо, що офіційна позиція України фіксується єдиним розпливчастим застереженням, яке міститься в прийнятому парламентом Законі про ратифікацію Угоди про формування Єдиного економічного простору: „Україна братиме

участь у формуванні та функціонуванні Єдиного економічного простору в межах, що відповідають Конституції України". Звідси зрозуміло, що, незважаючи на офіційну риторику на користь ЗВТ, певні вітчизняні політичні кола не були зацікавлені у категоричній відмові від створення в перспективі митного союзу СЕП.

Згідно із Законом про засади внутрішньої і зовнішньої політики європейська інтеграція залишається головним зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави. На цьому напрямі здійснюється кропітка системна робота з підготовки Угоди про асоціацію, невід'ємною складовою частиною якої має бути всеохоплююча і поглиблена зона вільної торгівлі. До кінця 2011 року Україна та ЄС прагнуть шляхом компромісу усунути розбіжності в позиціях сторін та вийти на підписання цього документу, хоча дата не є імперативом.

Політологи та економісти вважають, що приєднання України до Митного союзу повністю виключає можливість створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, а відтак і підписання угоди про асоціацію, це неодноразово підкреслювали високопосадовці Європейського Союзу.

Неможливість приєднання до Митного союзу зумовлена також необхідністю зміни всіх умов членства у Світовій організації торгівлі, що практично означатиме вихід із Світової організації торгівлі та початок нових переговорів а переговірний процес між Україною і Світовою організацією торгівлі про умови вступу до СОТ тривав 15 років.

"У випадку виходу з СОТ Україна не тільки зазнає значних фінансових втрат від погіршення торгівлі та інвестиційної привабливості країни, але й втратить можливість надалі самостійно проводити такі переговори від свого імені".

Економічні переваги від вступу України до Митного союзу є доволі сумнівними. Адже в даний час з країнами-членами Митного союзу вже діють режими вільної торгівлі. А тому, в разі приєднання до цього угруповання, для України будуть скасовані лише окремі обмеження щодо торгівлі товарами в рамках вилучень з цих режимів.

Крім того, зарахування і розподіл сум увізних мит встановлюється в Митному союзі в таких розмірах: Республіка Білорусь - 4,7 відсотка, Республіка Казахстан - 7,33 відсотка, Російська Федерація - 87,97, "а це значить, що після вступу України до Митного союзу практично всі надходження від митних платежів будуть спрямовані у бюджет Російської Федерації".

Таблиця 2.

*Порівняння зони вільної торгівлі та митного союзу ЄСП
в контексті інтересів України*

Зона вільної торгівлі ЄСП		Митний союз ЄСП	
Переваги	Недоліки	Переваги	Недоліки
Скасування російських митних податей та ПДВ для України (у т. ч. на енергоносії)			
Скасування мита теоретично можливе, однак поки що жодної повної зони вільної торгівлі „без вилучень та обмежень” у світі не існує.	Посилення монопольної залежності від російських енергоносіїв; брак стимулу переходити на енергозберігаючі технології; пріоритет нетарифного регулювання.	При створенні митного союзу Росія не зможе уникнути скасування мита, повну зону вільної торгівлі буде створено.	Російський контроль над українським ПЕК: „ЄСП – клуб споживачів енергоресурсів Росії”.
Відносини з ЄС, євроінтеграція			
Нібито не завадить євроінтеграції; переорієнтація експортерів на ринок ЄСП (вже спостерігається).	Можливо, подальша втрата європейських ринків для українських експортерів.	Посилення позиції України у відносинах з ЄС за рахунок підтримки Росії; перспективне формування утворення з елементами спільного ринку „ЄС – ЄСП”, що в підсумку сприятиме, а не заважатиме євроінтеграції.	Неможливість євроінтеграції: „двох різноспрямованих інтеграцій країна не витримає”; загальне погіршення відносин з ЄС у короткостроковій перспективі; ускладнення вступу до НАТО.
Наднаціональне регулювання, суверенітет			
Практично без наслідків		Без створення наднаціональних органів	Обмеження, аж до „втрати”, національного суверенітету

		функціонування митного союзу неможливе.	України.
Промислова політика			
Активне залучення іноземних інвестицій.	Слабке стимулювання міжнародної виробничої кооперації.	Зниження собівартості виробництва за рахунок зниження цін на сировину (у першу чергу – на енергоносії)	Жорстка, несиметрична конкуренція на внутрішньому ринку ЄСП; закріплення напівсировинної орієнтації економіки.
Загальні зауваження			
Перегляд ролі та функцій СНД, ГУУАМ, ЄврАзЕС; значні втрати для бюджету Росії (до 7 млрд дол. на рік); компенсація втрати частини ринків збуту в країнах – нових членах ЄС.		Україна не зможе укласти угоду про вільну торгівлю з ЄС, увійти до його складу на правах асоційованого, а згодом і повноправного члена.	

Отже з економічної точки зору Україна більш конкурентно спроможна в торгівлі з країнами Митного Союзу, а Зона Вільної Торгівлі сприймає Україну як сировину базу. З іншої точки зору Митний Союз за пріоритетами розподілу влади та доходів нагадує Імперію яку очолює Росія, а Зона Вільної Торгівлі набагато демократична. Єдиний вихід для України використати своє географічне положення, стати Офшорною Зоною і бути посередником між Європою і Азією отримуючи цього прибуток.

Список літератури:

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) „Шляхом європейської інтеграції” / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
2. Толстов С. Проект ЕЭП: за и против. // День. – №169. – 24.09.2003.
3. Фомін С. Пишемо ЄСП, думаємо ЄС? // Політика і час. – 2004. – №4. – С. 49 – 53.
4. <http://www.president.gov.ua>
5. <http://www.rada.gov.ua>